

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ
ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНИХ КАРТИНОК**

**Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
291-М групи Спеціальності 016
Олігофренопедагогіка
Освітньо-професійної (наукової)
Програми Спеціальна освіта

Ковбель Анастасія Михайлівна

Керівник: ст. викл. Дрозд Л.В.

Рецензент: доцентка, Васильєва Н.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичне обґрунтування проблеми формування зв'язного мовлення у старших дошкільнят із ЗПР з використанням сюжетних ілюстрацій.....	7
1.1. Розвиток зв'язного мовлення в онтогенезі у дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Психолого-педагогічні аспекти формування зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку.....	13
1.3. Аналіз сучасних засобів і методів використання сюжетних картинок у розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ 2. Організаційно-методичні аспекти формування зв'язного мовлення у старших дошкільнят із затримкою психічного розвитку з використанням сюжетних картинок.....	23
2.1. Організація дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.....	27
2.2. Аналіз результатів дослідження щодо особливостей формування зв'язного мовлення у дітей із ЗПР за допомогою сюжетних картинок.....	27
2.3. Методичні рекомендації по формуванню зв'язного мовлення у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку засобами використання сюжетних картинок.....	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
Додаток А Серія сюжетних картинок.....	49

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Одним із основних напрямків діяльності будь-якої дошкільної освітньої установи - розвиток комунікаційних навичок у дітей дошкільного віку за допомогою вербальних засобів, що є актуальними для дітей у різних сферах життя (навчальній, культурній, побутовій). Однак, не всі діти здатні володіти вербальними засобами комунікації. Такі діти потребують допомоги, яка спрямована на розвиток засобів мовленнєвого спілкування (лексичних, граматичних, фонетико-фонологічних засобів).

Найчастіше основною проблемою формування засобів вербальної комунікації є недорозвиненість мовлення. Це і є одним з основних симптомів поширеної форми порушення розвитку дитини дошкільного віку – затримка психічного розвитку (ЗПР). Спочатку дослідження мовлення дошкільнят із затримкою психічного розвитку зазвичай було зосереджено на зовнішній стороні мовленнєвих труднощів. Впровадження основ психолінгвістики в науку та педагогічну практику дало величезний поштовх для того, щоб мовлення дошкільнят із ЗПР почали аналізуватися не лише з боку зовнішніх проявів, але й з погляду внутрішніх механізмів мовлення, його розуміння та походження.

На сьогоднішній день існує величезна кількість досліджень щодо мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Вітчизняні вчені зауважили, що діти з ЗПР мають труднощі у вивченні рідної мови, як основного засобу спілкування. Це пов'язано з похибками граматичних, лексичних, фонетико-фонологічних засобів. Також це є однією з причин виявлення порушень мовленнєвого формулювання висловлювань. Такі автори як І.А. Зимова, Л.П. Федоренко, Н.А. Головань, М.С. Лаврик та багато інших у своїх роботах показали результати своїх досліджень, що стосуються мовлення дошкільнят із ЗПР. Так, наприклад, спеціалісти зазначили, що у дітей із затримкою психічного розвитку

порушення мовлення проявляється у вигляді лексичних, граматичних та фонетико-фонологічних помилок. Особливу увагу фахівці звертають на безліч помилок у мовленні дитини з ЗПР, а «семантичний дефект» є провідною ланкою у структурі мовленнєвого порушення.

Багато дослідників вважають розповідь по картинці як дієвий засіб розвитку зв'язного мовлення дітей із затримкою психічного розвитку. Вони наголошують, що особливості роботи з формування зв'язного монологічного мовлення на заняттях з картин зумовлювалися специфікою цього виду навчання - розповіді. З одного боку, наочні образи картинки полегшують дитині завдання побудови окремих фраз - висловлювань, з іншого - при складанні зв'язного оповідання по картині відсутня опора на готовий мовленнєвий матеріал і послідовність подій, що визначається сюжетом. У зв'язку з цим навчання розповіді за сюжетною картиною з певною тематикою набуває особливого значення в комплексній корекційно-розвивальній роботі з дітьми, які мають затримку психічного розвитку. Застосування сюжетних картин одна із найуспішніших способів формування зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку.

Недостатньо висвітлено питання аналізу розвитку їх зв'язного мовлення. При тому, що накопичено багатий досвід у галузі вивчення мовлення дітей дошкільного віку із ЗПР. Даний стан проблематики не може задовольнити потреби фахівців, які працюють з дітьми цієї складної категорії. Тому виникла необхідність досконало вивчити проблеми розвитку зв'язного мовлення дошкільнят із затримкою психічного розвитку. Це і визначило актуальність нашого дослідження даної проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: питання кваліфікаційної роботи виконані відповідно до напряму науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти педагогічного факультету ХДУ «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» №0119U101727 від 22.11.2019 р.

Мета дослідження – визначити та експериментально перевірити ефективність формування зв'язного мовлення у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку засобами сюжетних картинок.

Завдання дослідження:

1. За підсумками аналізу літературних джерел теоретично обґрунтувати проблему дослідження.

2. Дослідити рівень сформованості зв'язного мовлення в дітей віком старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

3. Розробити методичні рекомендації щодо формування зв'язного мовлення у старших дошкільнят із затримкою психічного розвитку використанням сюжетних картин.

Об'єкт дослідження. Процес формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження. Використання сюжетних картин, як засіб формування зв'язного мовлення у старших дошкільнят із ЗПР.

Наукова новизна отриманих результатів. Зв'язне мовлення дітей із затримкою психічного розвитку формується швидше за умови:

- застосування опису сюжету картини як одного з ефективних методів розвитку зв'язного мовлення та мислення;
- забезпечення цілеспрямованої та систематичної корекційно-педагогічної роботи з формування зв'язного мовлення;
- використання різноманітних прийомів у процесі опису сюжету картин, з метою спонукання у дітей віком позитивного емоційного настрою, інтересу до занять.

Під час проведення дослідження використовувалися такі методи: теоретичні: аналіз психолого-педагогічної та логопедичної літератури; емпіричні: аналіз продуктів мовленнєвої діяльності дітей; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені в збірнику наукових праць здобувачів-магістрантів «Магістерські студії» на тему: "СТАН ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ".

Структура роботи: власне кваліфікаційна робота розкрита на 49 сторінках тексту та має такі основні складники: вступ, два розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ІЗ ЗПР З ВИКОРИСТАННЯМ СЮЖЕТНИХ ІЛЮСТРАЦІЙ

1.1. Розвиток зв'язного мовлення в онтогенезі у дітей дошкільного віку

У сучасних умовах значимість зв'язного мовлення відчутно зростає. В нашому суспільстві в основних потоках інформації істотне значення мають різні змісти висловлювання, які є цілісними та розгорнутими. Після того як з'явилися більш сучасні засоби комунікації за допомогою мовного спілкування, значимість зв'язного мовлення ще більше збільшилася. Для розуміння сутності зв'язного мовлення необхідно насамперед виявити зміст цього поняття з позиції психологічних досліджень. Також визначити методи, які використовуються для дослідження вказаної мови. Сутність мови та мовлення привертала увагу ще у 19-20 х сторіччях багатьох науковців, як психологів так і лінгвістів, адже мовлення є однією з найважливіших вищих психічних функцій саме для пізнавальної діяльності, є вважається головним засобом комунікації, а особливо дітей [4].

Говорячи про онтогенез, можна визначити, що це - процес індивідуального розвитку протягом життєвого шляху людини. У вузькому значенні онтогенез розуміється як період інтенсивного психічного розвитку дитини. Розглядаючи етапи мовного розвитку дитини, беремо до уваги концепцію «мовного онтогенезу» за А.Н. Леонтьєвим, він визначав 4 етапи становлення мови. З моменту народження дитини до одного року можна вважати перший етап, який є підготовчим; наступний етап є проміжком часу від одного року до трьох років, даний етап є перед дошкільним; і відповідно від трьох років до семи є дошкільний вік дитини і етап становлення мови;

останній етап являє собою шкільний вік дитини в діапазоні від семи до сімнадцяти років, тобто період навчання дитини в закладі освіти [6].

Щодо підготовчого етапу, коли з'являється на світ дитина, то знаменує криком свою появу, що супроводжує в свою чергу першим голосовим проявом. Зазвичай всім дітям притаманне гуління, згодом голосові реакції дитини проявляються у відтворенні звуків у-гу, б-м, а-а, б-у та багато інших ближче до періоду трьох місяців. Далі вони передують основою для становлення роздільної мови. У 4 місяці ускладнюються звукові поєднання: з'являються нові, типу ля-аля, рн і т.д. Дитина грає зі своїм артикуляційним апаратом в процесі «гуління». На тлі позитивного емоційного контакту малюк починає наслідувати дорослих, намагається урізноманітнити голос виразною інтонацією. При нормотиповому розвитку дитини «гуління» поступово переходить у лепет. Таким чином у дітей без мовних похибок у розвитку зв'язного мовлення є процес становлення розвитку спілкування, мислення та діяльності. Перші слова з'являються до кінця першого року життя, тому даний етап у розвитку мовлення дитини прийнято називати домовленнєвим. В мовному розвитку дитини значення даного періоду є вагомим [8].

У перед дошкільний період розширюється обсяг лепетних слів, використовуваних дитиною, він також характеризується посиленням його мовної активності, підвищеною увагою дитини до мови оточуючих. Таким чином, перші 3 роки життя є найбільш сприятливими і інтенсивними у періоді розвитку мовлення дитини. Природне формування найбільш легко піддаються тренуванню і вихованню, в період всі функції центральної нервової системи в процесі. До кінця переддошкільного періоду діти спілкуються між собою і оточуючими. Опанування головними граматичними формами рідної мови, накопичення певного лексичного запасу відбувається після трьох років, так як закінчується дозрівання мовних областей мозку [14].

Характеризується найбільш інтенсивним мовним розвитком дітей саме дошкільний етап розвитку. Розширення словникового запасу спостерігається

у достатньо швидкому темпі, навіть прослідковуються навички користування навичками словотворення та користування частинами мови. Процес засвоєння мови протікає досить динамічно, що після трирічного віку присутнє використанням спілок і союзних слів, починають граматично правильно будувати прості речення, і можна відмітити часткове володіння мовленням. У віці п'яти-шести років висловлювання дітей досить розгорнуті, присутня певна логіка викладу. З'являється здатність до сприйняття мови, виникає потреба поділитися з дорослим враженнями, які були отримані поза контакту з ним, розповісти про побачене або переказати почуте [6].

Однак лише за умови цілеспрямованого навчання можливе повноцінне оволодіння дітьми навичками зв'язного мовлення. Л.П. Федоренко, І.А. Зимова, Н.А. Головань, М.С. Лаврик розглядали умови успішного володіння мовленням аспекти сформованості засвоєння відповідних синтаксичних засобів побудови розгорнутого повідомлення, різних видів контролю і самоконтролю, потребу у монологічному мовленні. Слід зазначити, що оволодіння зв'язним мовленням можливе при певній сформованості граматичної будови слова та відповідним словниковим запасом. Одночасно відбувається і подальше ускладнення монологічних форми мови, спостерігається активність живого спілкування, можливості дитини в аспектах проявів бажання спілкуватись дещо зростають [9, 16, 18].

Дитина до п'яти років нормально розвивається та вміє вимовляти всі звуки рідної мови, завершується період процесу оволодіння артикуляцією звуків: є відтворення слів різної складності і різного за звуковою структурою. Обсяг активного словника дошкільника швидко росте і до 6-7 років досягає 4 тисяч слів. І в окремих дітей в словнику може бути до 12000 слів, що є значними індивідуальними відмінностями в даному віці. Стає збільшеною кількість синонімів, багатозначних слів, антонімів, спостерігаються якісні зміни в словниковому складі мови дітей, притаманне використання слів більш диференційованих відповідно до їх значення, зростає використання узагальнених значень [5].

У цей період розвивається навик слухового сприйняття. Таким чином це допомагає контролювати власну вимову і чути помилки в мові оточуючих. Таким чином, до кінця дошкільного періоду дитина практично опановує зв'язним мовленням, для усного спілкування на доступному рівні, необхідною і достатньою граматиною, лексикою і фонетикою. Необхідною умовою засвоєння грамоти в шкільному періоді є важливість рівню розвитку фонематичного слуху, який дозволить оволодіти навичками звукового аналізу та синтезу. Відповідно, до моменту вступу до школи зв'язне мовлення у дітей, що не мають мовних порушень, розвинена досить добре.

Діти не відразу опановують лексико-граматичну складову, словозміни, словотворення, звуко-промовляння, складну структуру, адже це багатогранний і складний процес розвитку зв'язного мовлення. Процес розвитку предметної та пізнавальної діяльності, є досить складним і викликає багато труднощів, так як різні групи мовних звуків по різному засвоюються, адже говорячи про онтогенез мовлення, він являє собою досить складну взаємодію, беручи до уваги ті аспекти складнощів під час спілкування дитини і дорослого.

У кожного науковця, який присвятив свої дослідження проблематиці зв'язного мовлення у дошкільників, кожен трактував поняття мовлення по своєму, але все одно вони мають однакову сутність, до таких вчених можна віднести А. Богуш, Т. Власова, Е. Короткова, А. Леушина, А. Леонтьєв, Д. Ельконін, М. Коніна, Л. Пеньєвська, Є. Флерина, Н. Борякова та багато інших. На основі власного предметного змісту, може бути зрозумілим те мовлення, яке вважають зв'язним. Ще видатний вчений С. Рубінштейн відмічав, що під час опанування навичками мовлення, можна відмітити таку закономірність, що від простішого до складнішого відбувається процес мовлення, а особливо зв'язне. І говорячи про успішний етап завершення формування зв'язного мовлення, можна відмітити, що складання речень які мають певний логічний сенс, складання повноцінних фраз відповідно до ситуації і є тим самим успіхом.

Відповідно позиції методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зв'язне мовлення слід розглядати у вигляді сукупності поєднаних у логічному відношенні виразів висловлювань. Вони є розгорнутими і смисловими, які реалізуються відповідно до критеріїв точності, послідовності, образності та відповідності граматичним правилам, має розгорнутий виклад змісту, забезпечує взаєморозуміння, спілкування.

Поняття зв'язного мовлення використовується у різних методиках в різноманітних його аспектах. В першу чергу зв'язне мовлення являє собою відтворюючу діяльність, того хто говорить і має процесуальний характер. В межах дошкільної педагогіки діяльності зв'язного мовлення, спрямована на те, щоб розвивати мову. Крім того, зв'язне мовлення є результатом діяльності, що здійснюється тим хто говорить, і демонструє свої висловлювання або текст.

На думку науковців, зв'язне мовлення – має відображати всі аспекти свого змісту, зазначаючи про незване мовлення, то його відсутність може бути через не розуміння що дитина промовляє, або неповноцінну усвідомленість відтворюваного мовлення, яке не матиме послідовності та логічності промовляння.

Таблиця 1.1

Термін "зв'язне мовлення", трактується багатьма визначними науковцями

Трактування поняття	Автор, який зазначав
зв'язне мовлення – це невід'ємна складова навчання рідної мови, суть якої полягає в озброєнні учнів умінням правильно, з дотриманням високої мовленнєвої культури зв'язно висловлювати свої думки як в усній, так і писемній формах, тобто розвивати у них природну комунікативну здатність, формувати, поліпшувати й вдосконалювати їхнє зв'язне мовлення	В. Сухомлинський

розвиток зв'язного мовлення – це складний творчий процес, який протікає в єдності з розвитком мислення дитини і з ускладненням її мовленнєвої діяльності	Л. Виготський, О. Лурій
під зв'язним мовленням розуміють організовану за законами логіки, граматики й композиції єдність, що має тему, відносну самостійність, завершеність і розчленовується на більш чи менш закінчені частини, пов'язані між собою	А. Богуш, С. Дорошенко, М. Львов, С. Караман, Л. Паламар
зв'язне мовлення визначається як відрізок тексту, що має значну протяжність, розчленовується на завершені частини і передає завершену тему	П. Гальперін
розуміють зв'язне мовлення як мовлення, форма якого закономірно пов'язана і визначається змістом, а зміст є вираженням відповідного бажання або думки мовця	І. Зимня, М. Жинкін, С. Рубінштейн, В. Синиця

Можливість дітей висловлюватись зв'язним мовленням відображає рівень розвитку дитини, а саме їх інтелектуальних, мовних та емоційних аспектах. Воно показує, наскільки дитина володіє словниковим запасом рідної мови, її граматичними складовими, нормами мови та мовлення. Дитина вміє користуватися найбільш доречними для даного монологічного висловлювання засобами. Значить вміє вживати слово і словосполучення, яке б повноцінно, виразно, і головне відображало задум того, хто говорить. Таким чином, зв'язне мовлення, це найбільш складна форма мовної діяльності, основна функція якої – комунікація. У дошкільнят без мовних похибок розвиток самого зв'язного мовлення залежить в подальшому з і поетапний розвитком мислення, діяльності та спілкування.

1.2. Психолого-педагогічні аспекти формування зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку

Проблема розвитку мови - одна з найважливіших у загальній та спеціальній педагогіці та психології. Як вважала М. С. Певзнер, щодо дітей, які мають недостатність ЦНС (функціональна чи органічна), вираженістю якої є слабкість, слід вживати поняття затримки психічного розвитку (ЗПР). Дані діти не належать до категорії дітей з інтелектуальними порушеннями, характеризуються порушеннями мови, які є тяжкими, специфічними порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху. У цьому переважна більшість дітей даної категорії характеризується розладами енцефалопатичного характеру, недостатньою зрілістю форм поведінки, що є складністю, порушенням працездатності, високою виснаженістю та утрудненістю здійснення цілеспрямованої діяльності [13].

Причини, що зумовлюють затримку психічного розвитку можуть бути різноманітними. Тобто, представленими у вигляді хронічних соматичних захворювань, захворювань інфекційного походження, ураження ЦНС у період внутрішньоутробного розвитку. Також такими факторами, як недоношеність, родові травми, є важкими. Існують не лише біологічні, а й негативні фактори соціального характеру. Вони зумовлюють затримку психічного розвитку. Представлені тривалими ситуаціями, що травмують психіку, та соціальною депривацією. Протягом періоду дошкільного дитинства діти із затримкою психічного розвитку демонструють похибки у розвитку тонкої моторики. Недостатньо розвиненими в основному є рухові якості. Такі як координація та швидкість, а також техніка рухів [9].

Як зазначають багато науковців, сприйняття інформації в одиницю часу дошкільнятами, які мають затримку психічного розвитку, є меншим з точки зору обсягу в порівнянні з дітьми, розвиток яких відповідає нормі, оскільки швидкість виконання операцій перцептивного характеру у них є нижчою. Діяльність, що є орієнтовно-дослідною, у дітей, які мають затримку

психічного розвитку, утруднена. Дані дошкільнята зазнають складнощів, обстежуючи предмет, потребують більшої кількості проб у процесі вирішення завдань наочно практичного характеру. При цьому в порівнянні з дітьми з інтелектуальними порушеннями, у яких є затримка психічного розвитку, може здійснювати співвіднесення предметів враховуючи такі параметри, як величина, форма, колір [21].

Як ключову проблему необхідно відзначити відсутність протягом тривалого періоду узагальнення сенсорного досвіду у дітей, у яких є затримка психічного розвитку. Закріплення цього досвіду в слові також не відбувається. Спостерігається невірна назва ознак, пов'язаних з величиною, формою, кольором. Наприклад, дитина при називанні квітів, які є основними, відчуває складнощі з назвами відтінків. Ними не використовуються загальноприйняті позначення величини слова (низький - високий, вузький - широкий і так далі), дитина використовує категорії розміру (маленький - великий). Обмеженість розвитку в сенсорному та мовному розвитку зумовлює специфіку формування уявлень, образів [5].

З огляду на те, що аспекти аналізу сприйняття є слабкими, спостерігаються труднощі при виділенні елементів предметів, визначенні розташування їх у просторі один щодо одного. Здатність до сприйняття цілісного образу у дітей, у яких є затримка психічного розвитку, формується з меншою швидкістю, що зумовлює і недостатність такого сприйняття, як тактильно-рухове. Відповідно слід зазначити, що спостерігаються складнощі з впізнаванням предметів при їх обмацуванні, тактильні, кінестетичні відчуття відповідно диференційовані недостатньо на належному рівні [8].

Дошкільнята, які мають затримку психічного розвитку, характеризуються низькою швидкістю вироблення зв'язків, що є між-аналізаторними. На даних зв'язках ґрунтуються складні види діяльності. Слухо-зорово-моторна і зорово-моторна координація характеризується похибками у своїх проявах. Проявом недостатності взаємодії аналізаторів є

те, що орієнтування у просторі утруднене, почуття ритму – не сформовано [16].

Відзначається також якісна своєрідність пам'яті дошкільнят, які мають затримку психічного розвитку. Запам'ятовування є неміцним, обсяг пам'яті – обмеженим. Інформація втрачається в короткий термін, відтворення її не є точним. Вербальна пам'ять страждає більшою мірою. Походження затримки психічного розвитку обумовлює, наскільки вказане порушення є вираженим. У разі правильного підходу до навчання у дошкільнят є здатність до того, щоб опанувати логічні способи, що використовуються для запам'ятовування, засвоювати прийоми мнемотехніки [22].

Діяльність мислення дітей, які мають затримку психічного розвитку, характеризується суттєвими особливостями. Вже на рівні, пов'язаному з мисленням у наочних формах, з'являються труднощі з погляду формування сфери уявлень, образів. Діяльність дітей, які мають затримку психічного розвитку, є наслідувальною. Здатність творчо створювати нові об'єкти відсутня, процес відтворення інтелектуальних операцій протікає повільно [3].

Досліджуючи питання уваги, ми дійшли висновку, що увага є однією з ключових аспектів в розвитку пізнавальної діяльності. Усіх видів та передумов діяльності, в першу чергу пізнавальної. Можна відзначити, що увага не є окремим психічним процесом, а є однією з ключових психічних функцій, без повноцінного розвитку якої не можуть здійснюватись всі інші психічні явища. Відповідно не можливо досягнути повноцінного розвитку психічних функцій у дитини, при цьому не беручи до уваги всі види та аспекти особливостей уваги, адже вона пов'язані з мовленням і відтворенням зв'язного мовлення. Підіймаючи питання адаптації дітей з дорослими, для кращого взаєморозуміння має бути певна системність в розвитку всіх психічних та пізнавальних процесів [26].

Необхідно також охарактеризувати особливості, властиві розвитку дітей, які мають затримку психічного розвитку, у мовному плані. Значна

кількість даної категорії дітей характеризується наявністю похибок при фонематичному сприйнятті, при проголошенні звуків. Достатня кількість дошкільнят з дизартрією, у спеціалізованих групах є значно підвищеною.

У молодших дошкільнят, які мають затримку психічного розвитку, з точки зору імпресивної мови є труднощі в осмисленні конструкцій, є багатоступеневими, складними. Сприйняття, розуміння змісту текстів для переказу, казок, оповідань супроводжується труднощами, тобто. декодування текстів утруднено. Діти, які мають затримку психічного розвитку, не в змозі повністю зрозуміти зміст розповіді, у якому є прихований сенс. Словниковий запас дітей досліджуваної категорії обмежений. Словотворення утруднене, словник дієслів обмежений, мова практично не містить прислівників і прикметників. Дошкільники у яких є затримка психічного розвитку, значно пізніше в порівнянні зі однолітками, мова яких відповідає нормі, вступають у період словотворчості. Зазначений період триватиме у дітей аналізованої категорії до восьмирічного віку. У дітей, у яких є ЗПР, спостерігаються особливості граматичному ладі. Використання окремих граматичних категорій дошкільнятами, які мають ЗПР, мало спостерігається. При зіставленні кількості порушень при вживанні граматичних форм, що домінують є похибками другого типу [11].

Діти, які мають затримку психічного розвитку, мають труднощі з втіленням думки у вигляді мовних повідомлень, що є розгорнутими. При цьому вони розуміють сенс оповідання, яке їм прочитано, ситуації, яка представлена на зображенні. Відповіді на запитання, що задаються педагогом є вірними. Відсутність зрілості в механізмах мови викликає, поряд з утрудненістю оформлення пропозицій у граматичному відношенні, проблеми з промовою, що є зв'язним. У дітей, які мають ЗПР, відсутня здатність до прояву творчості під час розповідання, до переказу текстів, до зображенню наочних ситуацій та формуванню оповідання на основі ряду пов'язаних сюжетних зображень. У зв'язку з тим, що структура дефекту, пов'язаного з тим, що йдеться в у разі ЗПР є недорозвиненою, викликає потреба в тому,

щоб дитині надавалася спеціальна логопедична допомога. У дітей, які мають затримку психічного розвитку, спостерігається недостатність словесного регулювання здійснюваних дітьми дій [28].

В якості спільної діяльності гра не є сформованою, тому що в процесі гри спілкування є обмеженим. Спостерігається нестійкість ігрових об'єднань. Конфлікти відбуваються порівняно часто. Комунікації між дітьми обмежуються. Не складається гра, яка є колективною. Діти, які мають затримку психічного розвитку, на відмінну зі своїми однолітками характеризуються недостатністю розвитку ігрової діяльності. Існує нагальна потреба в корекційній роботі. Через те, що емоційно-вольова сфера у дітей, у даної категорії, є незрілою, особливості особистості, поведінка формуються своєрідним чином. Комунікації у дошкільнят є порушеними, в порівнянні дітей з нормо типовим розвитком [31].

Дослідження притаманні дошкільникам, які мають затримку психічного розвитку, особливостей психолого-педагогічного характеру дозволяє відзначити утрудненість розвитку даних дітей у соціальному, психологічному аспектах розвитку. У цьому існує потреба у тому, для формування навичок, які є комунікативними та соціально-побутовими. В аспектах соціальних навичок у дітей, у яких є ЗПР, соціальному педагогові потрібно брати до уваги притаманні зазначеним дошкільникам особливості [7].

Дослідження аспектів формування зв'язного мовлення показали, що у дітей з затримкою психічного розвитку спостерігаються порушення як симантичної структури тексту, так і мовного оформлення.

1.3. Аналіз сучасних засобів і методів використання сюжетних картинок у розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Вчити дитину розповідати - це означає формувати її зв'язне мовлення. Це завдання входить як ключова складова у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Навчання розповіді по картинкам у дітей із затримкою психічного розвитку відіграє значне місце, граматично правильно побудоване мовлення в аспектах колекційної роботи є надзвичайно важливим. Методика навчання будується з врахування мовних порушень, що відзначаються у дітей даної категорії, в аспектах пізнавального та психологічного розвитку. Досліджуючи дане питання, можна виділити певні особливості зв'язного мовлення. З одного боку можна розглядати в аспектах створення самостійного мовлення, як результат певного процесу, а з іншого боку зазначити що лише використовуючи певні етапи можна повноцінно відтворити сюжет по картинці з використанням зв'язного мовлення. [2, 5].

Використовуючи картинки сюжетні, слід дотримуватись певних спеціальних корекційних прийомів у процесі відбору, адже правильність і чіткість в їх виборі буде впливати на розвиток зорового та слухового сприймання, логічність мислення, розвиток уваги та уяви.

Визначенням сюжетного зображення на думку Н.В. Гавриш є саме зображення будь-яких дій та дійових осіб, пов'язаних з певною ситуацією. Взагалі можна зазначити, що дитина пізнає світ і починає його характеризувати саме засобами, які допомагають в розвитку зв'язного мовлення, і одним з досить розповсюджених і є засіб використання сюжетних картинок. На думку автора серії сюжетних картинок є свого роду планом, вони допомагають дітям встановлювати зв'язок між різними епізодами, виділяти головне в оповіданні, не відволікатися від основного. Крім того, серії сюжетних картинок допомагають продовжити роботу над лексичним

матеріалом. Значення нових слів уточнюється та засвоюється в контексті зв'язного мовлення [9].

Досліджували питання у спеціальній та загальній літературі щодо формування зв'язного мовлення за допомогою таких видів робіт з картиною (або серією сюжетних картин): розгляд, опис та розповідь, які розглянуті в роботах багатьох фахівців в аспектах саме формування зв'язного мовлення С. Миронова А. Богущ, Н. Гавриш, А. Бородич, Тихеева, В. Глухов. Останній вид роботи є найскладнішим. Сюжетна картинка значною мірою поглиблює уявлення дітей про оточуючий світ, має вплив на емоційну сферу, викликає інтерес до розповідання. Складаючи розповідь, дитина не лише використовує власний досвід в том чи іншому питанні, а і спирається на власну уяву, фантазію; при цьому мовлення повинно бути змістовним, логічним, послідовним, зв'язним. Сприймання навколишнього життя лежить в аспектах розповіді за картиною в опосередкованому форматі [18].

Інтелект дитини та її емоції нерозривно пов'язані, так як і говорячи про почуття, які є регулятором внутрішньої енергії, яка впливає на всі процеси діяльності та навчання, зазначав Жан Піаже. Тому, на перших етапах навчання основним завданням при роботі з сюжетною картиною (або серією сюжетних картин) є:

- навчити дітей розглядати картину, помічати у ній головне;
- не лише перераховувати зображені на картині об'єкти, а й відповідати на поставлені до них запитання повною пропозицією;
- складати на основі зразка невелику розповідь. Вчення відтворює розповідь на основі цього зразка. Допомога логопеда полягає в тому, щоб нагадати забуте слово чи фразу, що забезпечує складність оповідання. Поступово з'являється можливість сформувати в учнів уміння складати самостійно оповідання картини [14].

Необхідно вчити дітей складати прості, а потім все більш розгорнуті оповідання. Логопед допомагає дитині шляхом серії питань не відволікатися від змісту викладеного, розкривати події у логічній послідовності, виражати

своє ставлення до них. Важливо навчити дітей складати не лише оповідальні, а й описові оповідання. Основне завдання, яке стоїть перед логопедом у цей період – навчити дітей із затримкою психічного розвитку встановлювати тимчасову та логічну послідовність при викладі матеріалу. При складанні оповідання логопед повинен стежити, щоб діти більш точно використовували накопичений ними словниковий запас, правильно використовували вже відпрацьовані конструкції речень. З цією метою можна запропонувати дітям вправи на підбір слів, складання речень, оповідань, переказів. Необхідно стежити, щоб розповіді дітей поступово ставали дедалі деталізованими, що з 10-15 пропозицій. Діти повинні вміти самостійно скласти сюжетне оповідання з його зав'язкою, кульмінацією, розв'язкою, із запровадженням до нього елементів опису, міркування. Поступово на заняттях дедалі рідше використовується зразок оповідання (переказ) логопеда [22].

Таким чином, робота з розвитку мовлення дітей із затримкою психічного розвитку з використанням сюжетних картин, на думку А. Богуш та Н. Гавриш, будується в наступній послідовності:

1. Складання повних відповідей на запитання допомагають дітям відібрати потрібні слова, встановити правильний порядок слів, зв'язати їх у речення. Питання логопеда повинні поступово ускладнюватися: спочатку діти використовують усі слова питання, а потім питання необхідно ставити в такій формі, яка б спонукала дітей давати розгорнуті відповіді.

2. Складання речення по картинці привчає дітей бачити головне. При складанні речень необхідно звертати особливу увагу на точність у доборі слів, використання однорідних членів речення.

3. Складання оповідання передбачає спочатку проведення аналізу сюжетних картин, виділяється головний зміст картини, потім те, що зображено на першому плані, потім на другому. Після аналізу діти складають зв'язну розповідь.

4. Логопед пропонує дати назву картинці (надалі – розповіді). Кожна назва, придумана дітьми, обговорюється, обирається найбільш точне формулювання, що саме виражає головну думку, найбільш яскраву.

5. Практичне визначення елементів композиції оповідання: вступу, початку дії, розгортання основної дії, кульмінації, кінцівки, вміння розташувати картинки відповідно до розвитку подій.

6. Робота над словником дітьми проводиться шляхом добору синонімів, антонімів, слів з різними відтінками знань, образних виразів.

7. Твори та виклади за однією або декількома картинками з елементами опису та міркування, з особистою оцінкою вчинку героя, з вигадуванням початку чи кінця оповідання [19].

Дослідження зв'язного мовлення показали, що у дітей з затримкою психічного розвитку спостерігаються порушення як художньої структури тексту, так і мовного оформлення. При цьому є штучна структура тексту, що його внутрішнє, програмування страждає у більшій мірі. Тому використання серії сюжетних картинок є свого роду планом, вони допомагають дітям встановлювати зв'язок між різними епізодами, виділяти головне в розповіді, не відволікатися від основного. Крім того, серії сюжетних картинок допомагають продовжити роботу над лексичним матеріалом. Значення нових слів уточнюється і засвоюється в контексті зв'язної мови. При цьому методика навчання будується з врахуванням відмічених у цій групі фізичних, психологічних а також пізнавальних аспектів розвитку. Дані аспекти характеризуються проведенням спеціальних заходів в різних етапах підготовки у відборі для застосування картинок, структурних компонентів заняття з вибором приміщення для корекційної роботи. Для розвитку логічного мислення, уваги, слухового та зорового сприйняття приділяється особлива увага за даними напрямками розвитку [28].

Аналіз літератури вказує на те, що одна з найважливіших умов корекції мови дітей із затримкою психічного розвитку - організація їх мовної практики, у якій провідна роль відводиться самостійній активності мовної

діяльності дитини з опорою на наочність. Робота над зв'язним текстом має носити систематичний, послідовний і цілеспрямований характер.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ З ВИКОРИСТАННЯМ СЮЖЕТНИХ КАРТИНОК

2.1. Організація дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР

Після аналізу спеціальної літератури щодо проблеми змісту кваліфікаційної роботи, нами проводилося дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення старших дошкільнят із затримкою психічного розвитку. Діти відвідують КЗ "Одеська спеціальна школа №88 Одеської обласної ради" м. Одеси, та має підготовче дошкільне відділення. У дослідженні взяли участь 10 дітей (5-6 років), які мають затримку психічного розвитку (основна група). При комплектуванні основної групи враховувалися однотипний характер клінічної форми затримки психічного розвитку.

Дослідження кожної дитини проводилося індивідуально у кілька прийомів. Усі завдання пропонувалися послідовно, вранці різних днів тижня.

Діагностика включала три завдання:

1) Складання пропозицій щодо окремих картинок із зображенням простих дій.

2) Складання пропозиції з трьох картинок, пов'язаних за змістом.

3) Переказ знайомого літературного тексту.

Завдання № 1. Складання пропозицій щодо наочно зображених дій.

Мета: виявити у дітей вміння побудувати фразу, адекватно передати дію.

Зміст матеріалу: п'ять окремих картинок, що зображають прості дії (дівчинка ловить метелика, хлопчик поливає квіти, хлопчик рибалить, дівчинка катається на санчатах, дівчинка грається з малюком у колясці).

Інструкція: Скажи, що тут намальовано? «або «Скажи, про що ця картинка?»»

Оцінка вміння побудувати фразу:

А - ступінь самостійності - 5-ти бальна шкала:

5 балів - без попереднього докладного розгляду та без допоміжних питань логопеда.

4 бали - з попереднім докладним розглядом та без додаткових уточнюючих питань педагога.

3 бали - з попереднім докладним розглядом та 1-2 навідними питаннями педагога.

2 бали - з попереднім, докладним розглядом картинки та питаннями педагога.

1 бал - не впорався із завданням, відмова.

Б - адекватність зображеній дії - 5-ти бальна шкала:

5 балів - у змісті фрази відбивається сприйнятий наочний матеріал.

4 бали - у змісті фрази відбивається сприйнятий наочний матеріал, але не докладно.

3 бали - у змісті фрази присутні лише елементи інформації, що відображають сприйнятий наочний матеріал.

2 бали - у змісті фрази присутній елемент, що наочно сприймає інформацію, і є відомості, не пов'язані з предметом висловлювання.

1 бал - відмова, не впорався із завданням.

В – обсяг побудованої фрази:

5 балів – фраза розгорнута, складена з 5 і більше слів.

4 бали – фраза мало поширена, складена з 4-5 слів.

3 бали - відповідь односкладова, фраза включає 3 слова.

2 бали - фраза складена, названо 2 слова.

1 бал - фраза не складена названо 1 слово.

Г - дотримання конструкції фрази, граматичного зв'язку слів у реченні:

5 балів - структура фрази не порушена, фраза викладена разом, без граматичних помилок.

4 бали – структура фрази не порушена, фраза викладена з незначною паузою, без граматичних помилок.

3 бали - структура фрази не порушена, фраза викладена з незначною паузою з кількома граматичними помилками.

2 бали - структура фрази порушена незначно, є паузи з пошуком потрібного слова, з кількома граматичними помилками (2-3).

1 бал - структура фраз порушена, є тривалі паузи з пошуком потрібного слова, з грубими граматичними помилками.

Завдання № 2. Складання пропозиції за трьома взаємозалежними картинками.

Мета: виявити здібності дітей до встановлення логіко-сміслових відносин між предметами та вербалізацію їх у вигляді закінченої фрази висловлювання.

Матеріал - три взаємозалежні картинки (із зображенням дівчинки, олівців, малюнка).

Інструкція: Відповісти питанням: «Що зробила дівчинка?».

Оцінка вміння побудувати фразу здійснювалася так само, як у завданні №1 по 5-ти бальній системі.

Завдання № 3. Переказ знайомої казки «Колобок».

Мета: виявити можливість дітей у відтворенні простого по структурі та невеликого за об'ємом тексту.

Матеріал: текст казки "Колобок".

Інструкція: «Прослухай уважно казку, запам'ятай та розкажи». Оцінка вміння переказувати знайомий літературний твір.

А - ступінь самостійності:

5 балів – завдання виконане без напрямних питань педагога.

4 бали - завдання виконане з епізодичною допомогою з боку педагога - 1-2 навідних питань.

3 бали – завдання виконане зі значною допомогою педагога – 3-4 питання з казки.

2 бали – завдання виконувалося за постійної допомоги педагога.

1 бал – із завданням не впорався навіть за допомогою педагога.

Б - смислова відповідність вихідному матеріалу:

5 балів - у змісті висловлювання є інформація, що відображає сприйнятий усний матеріал. Усі елементи тексту пов'язані з предметом висловлювання.

4 бали - у змісті висловлювання є не вся інформація, що відображає сприйнятий усний матеріал; 1-2 елементи пропущені. Усі елементи тексту пов'язані з предметом висловлювання.

3 бали - у змісті висловлювання є лише елементи інформації, що відображають сприйнятий усний матеріал. Усі елементи тексту пов'язані з предметом висловлювання.

2 бали - у змісті висловлювання присутні один, два елементи сприйнятого усно матеріалу, є відомості, не пов'язані з предметом висловлювання.

1 бал - відмова від переказу, не впорався із завданням.

В - логічність викладу:

5 балів - структура повідомлення не переривається та не порушена аналогічними вставками.

4 бали - між деякими (1-2) пропозиціями є розриви у переході думки, відсутні аналогічні вставки.

3 бали - між деякими (2-3) пропозиціями є розриви у переході думки, 1 -2 привнесення, 1 -3 пропуски фрагментів тексту.

2 бали - є множинні розриви у переході думки, часті привнесення чи пропуски фрагментів тексту.

1 бал - відмова, не впорався із завданням.

Дослідження було скеровано на виявлені можливостей використання різних видів зв'язних висловлювань під час мовлення - від поодиноких фраз до складання розповідей з елементами власної творчості.

Визнавалася здатність дій до передачі знайомого літературного тексту, сприйняття сюжетної конструкції або ситуації, а також своїх життєвих вражень і власної думки.

Наочний матеріал для обстеження був підібраний у відповідності з віком дітей та їх індивідуальних можливостей та особливостей.

2.2. Аналіз результатів дослідження щодо особливостей формування зв'язного мовлення у дітей із ЗПР за допомогою сюжетних картинок

Після проведеного дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення, виявлено можливості дітей із затримкою психічного розвитку у використанні різних видів зв'язкових висловлювань. Нами були отримані такі результати, які представлені у вигляді таблиць 2.1, 2.2 та малюнків 2.1, 2.2.

Результати виконання всіх завдань на складання різних видів оповідань оцінювали за критеріями – кількістю та якістю. Оцінювалися обсяг складеного висловлювання або оповідання, ступінь самостійності при їх складанні, зв'язність, послідовність, повнота викладу, смислова відповідність вихідному матеріалу (тексту, наочно зображеному сюжету) та поставленому мовленню. Також особливість фразового мовлення (обсяг і структура фраз, ступінь виразності морфолого-синтактичних та лексико-граматичних порушень).

Проведена діагностика виявила ряд особливостей, що характеризують стан усного зв'язного мовлення дітей із затримкою психічного розвитку, які представлені в таблицях за кожним видом завдань та за кожним показником

висловлювань. Результати складання фразових висловлювань представлені малюнку 2.1, 2.2.

Отримані результати показали, що діти мають труднощі у самостійному складанні висловлювань лише на рівні простої закінченої фрази. Так, наприклад, на запитання «Що намальовано на цій картинці?» діти з ЗПР відповідали "Хлопчик ...", "Дівчинка ... квіти", "Дівчинка ... хлопчик ... коляска ... катаються", тобто перераховували зображені на картинці об'єкти. У зв'язку з цим виникла необхідність у попередньому розгляді та в самих питаннях, що ставить педагог, з приводу зображеної дії. Дітям ставилося додаткове запитання «Що робить хлопчик/дівчинка?», або конкретніше питання: «Кого катає дівчинка, на чому вона його катає?». Тільки після цього діти із ЗПР змогли скласти фразу («Дівчинка катає хлопчика... в каталці»). Адекватність зображеній дії також не відзначалася в жодної дитини із затримкою психічного розвитку. У змісті фрази в деяких дітей були присутні лише елементи інформації, що відображає сприйнятий наочний матеріал («Дівчинка катає коляску»). У 3 (30%) зазначалося мало докладний опис («Дівчинка катає дитину»).

Розглядаючи обсяг складених фраз, з таблиці 2.2 видно, що 4 дитини (40%) із ЗПР склали пропозицію, що складається з трьох слів («Хлопчик витягає рибу»), у 5 дітей (50%) – фраза з двох слів («Хлопчик поливає»»), Ще в 1 дитини (10%) - фраза з 1 слова («Хлопчик ...», «Катається»).

Розглядаючи відповідність лексичним, граматичним та синтаксичним нормам мовлення, можна відзначити, що у більшості дітей (9 осіб - 90%) із затримкою психічного розвитку при складанні фрази відзначалися помилки на вживання словоформ, що тривалі паузи з пошуком потрібного слова, порушують зв'язок слів у реченні, порушення порядку слів («Хлопчик...вудкам...ловить», «Дівчинка катає санки»).

Отже, загальний аналіз виконання першого завдання, наведемо гістограму (рис 2. 1), де представлені середні значення.

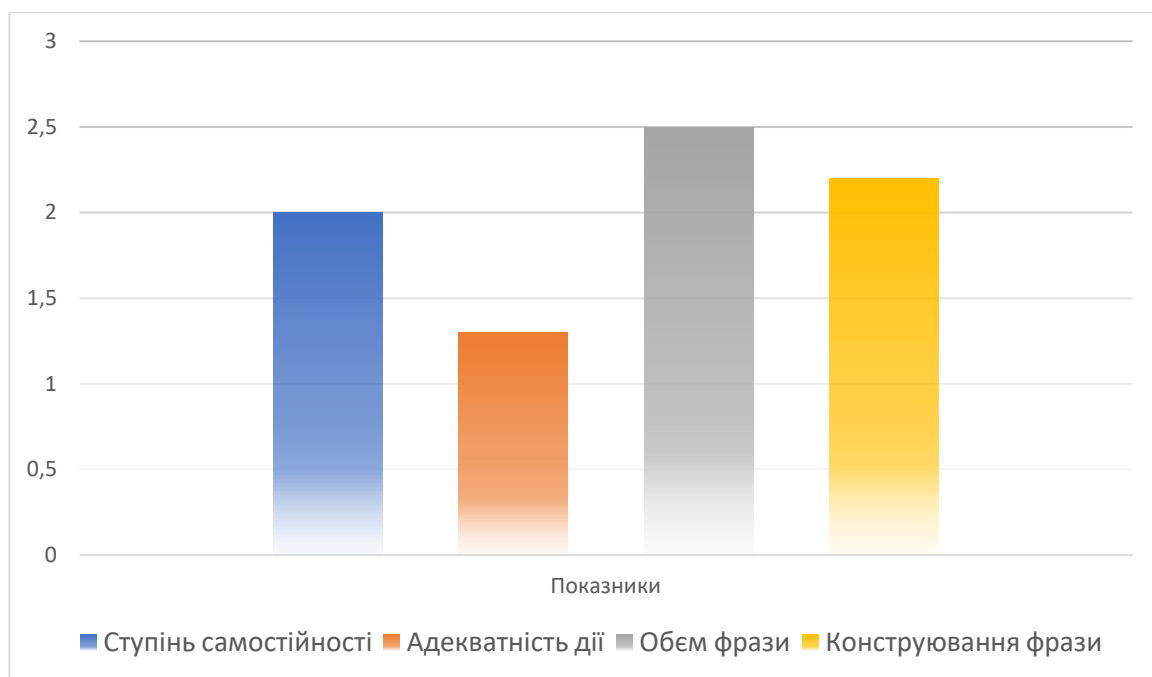

Рис. 2.1. Загальна кількісна характеристика показників висловлювань у дітей (наочно зображені дії).

Наочний розподіл за рівнями сформованості зв'язного мовлення під час упорядкування фраз по картинкам із зображенням найпростіших дій представлений рисунку 2.2. Як видно, за всіма якісними критеріями складання фрази за окремою картинкою діти із затримкою психічного розвитку відстають. Ступінь самостійності у дітей оцінюється в 2 бали, що відповідає рівню нижче середнього. Адекватність зображеній дії 1,3 бали. Обсяг фраз – 2,5 бали. А при конструюванні фрази діти із ЗПР на початок року показали середній бал 2,1.

Рис. 2.2. Рівні сформованості зв'язного мовлення при складанні фраз з картинок із зображенням простих дій

Високий рівень сформованості зв'язного мовлення при складанні фраз з предметних картинок не показала жодна дитина. Середній рівень у цьому завданні показали 7 (70%) дітей. Адекватна за змістом фраза має одне із перелічених недоліків: а) помилки у вживанні словоформ, що порушує зв'язок слів у реченні (у виборі потрібної граматичної форми слова); б) недостатньо інформативна; в) тривалі паузи з пошуком потрібного слова; г) порушення нормативного порядку слів у словосполученнях.

Низький рівень відмічено лише у 3 дітей (30%). Для них характерні поєднання зазначених середньому недоліків інформативності і лексико-граматичного структурування фрази під час складання всіх (чи більшості) фраз по 5 картинкам. Крім цього, фраза-висловлювання була складена за допомогою додаткового питання, що вказує на дію, що виконується суб'єктом, або складання фрази підмінялося перерахуванням предметів, зображених на картинці.

Наступне завдання також було присвячене вивченню побудови фразових висловлювань, але з трьох взаємопов'язаних картинок. Його метою

було виявити здібності дітей до встановлення логіко-сміслових відносин між предметами та вербалізацію їх у вигляді закінченої фрази висловлювання. Нами були отримані такі результати, що відображені на рисунках 2.3, 2.4.

Розглянемо результати за виділеними критеріями:

Самостійність. Запропоноване завдання викликало у дітей з аномальним психічним розвитком великі труднощі, як і при виконанні завдання № 1. Незважаючи на питання, що задається всім дітям, ніхто не зміг скласти пропозицію самостійно, з урахуванням взаємозв'язку всіх картинок. Завдання пояснювалося повторно (використовувалися такі прийоми, як тривале розгляд всіх картинок, вказівку на пропущену картинку, що наводять або додаткові питання), але і після цього 8 дітям (80%) не вдалося скласти фразу з урахуванням усіх смислових ланок.

Адекватність зображеній дії. У 5 дітей з ЗПР (50%) у змісті фрази були присутні лише елементи інформації, що відображає сприйнятий наочний матеріал (наприклад, «Дівчинка намалювала квіточку і сидить»). на підлозі квіточка» або «Дівчинка дивиться на квіточку та фарби»). 3 дітей (30%) складання фраз-висловлювань підміняли простим перерахуванням зображених дій («Дівчинка сидить ... фарби і пензлики ... А тут картинка»).

Об'єм побудованої фрази. Ні в кого з групи не зустрічалася повна поширена пропозиція, що складається більш ніж з 5 слів (наприклад, «Дівчинка взяла і намалювала олівцем і фарбами квіточку»). У 3 дошкільнят (30%) фраза складалася з 4-5 слів, у решти дітей менше 4 слів («Вона ... малює ... квіточка", "Дівчинка сидить ... малює").

Дотримання конструкції фрази, граматичного зв'язку слів у реченні: Як показав аналіз висловлювань дітей із затримкою психічного розвитку, у них відзначаються порушення у граматичному оформленні висловлювань («Дівчинка з фарбами малюємо»), а також неправильне узгодження іменника з прикметником або дієсловом (наприклад, «Дівчинка фарби та малюю», «Сиділа дівчинка і пензликом малює на картинці »). Для всіх дітей було характерно наявність пауз з пошуком потрібного слова (20%) і вживання

слів-емболів (80%) (Ну ... вона ... дівчинка ... сидить ... малює ... ну це ... картинку ... ну ... квіточка).

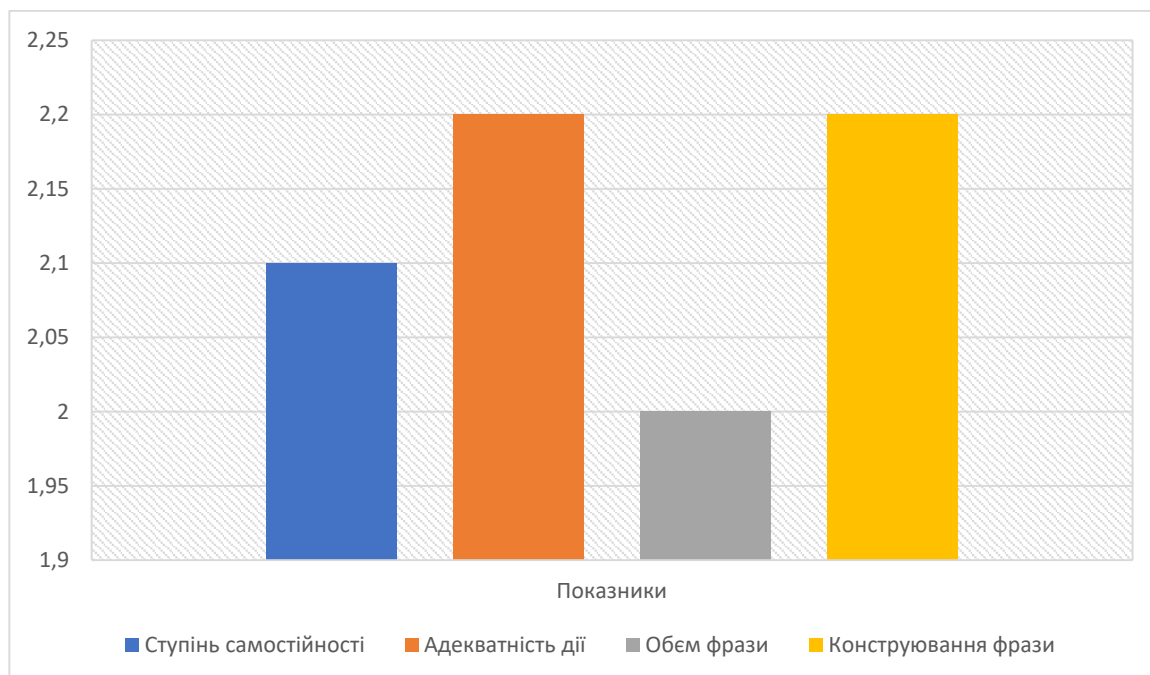

Рис. 2.3. Загальна кількісна характеристика показників висловлювань у дітей (за трьома взаємопов'язаними картинками).

Ступінь самостійності у дітей групи оцінюється у 2,1 балів. Адекватність зображеній дії - 2,2 балів. Обсяг фраз – 2 бали. А при конструюванні фрази діти із ЗПР показали середній бал 1,9. Рівнова характеристика виконання другого завдання представлена у вигляді діаграми малюнку 2.4.

Рис. 2.4. Рівні сформованості зв'язного мовлення при складанні фрази за трьома пов'язаними картинками

На рисунку 2.4 показано, що у цьому завданні відзначається аналогічне завдання № 1 розподіл дітей за рівнями. Так, високий рівень сформованості зв'язного мовлення при складанні фраз за трьома взаємозалежними картинками не показала жодна дитина. Середній рівень у цьому завданні показали 2 дітей із десяти (20%). Фраза цими дітьми було складено з урахуванням предметного змісту лише 2-х картинок. При наданні допомоги (вказівка на перепустку, навідні питання) дитина склала адекватне за змістом висловлювання. У цих дітей були окремі недоліки (недостатня інформативність, паузи) у побудові фрази.

Низький рівень знову відмічено у 8 дітей (80%). Ці діти не змогли з використанням всіх 3 картинок скласти фразу-висловлювання, незважаючи на допомогу, називали зображені на картинках предмети. Наголошувалися помилки у мовленнєвому оформленні висловлювання.

Крім складання фразових висловлювань, у процесі дослідження визначалася також здатність дітей із ЗПР до передачі змісту знайомого літературного тексту, а також візуально сприймається сюжетної ситуації.

Розглянемо результати дослідження зв'язного монологічного мовлення у дошкільнят при складанні повідомлень з текстовою опорою. Третє завдання було присвячене вивченню можливості дітей у відтворенні простого за структурою та невеликого за обсягом тексту, на матеріалі знайомої всім дітям казки «Колобок».

У результаті аналізу даних, отриманих при обстеженні зв'язкового мовлення дошкільнят з ЗПР, було виявлено, що не один з випробовуваних ні зміг впоратися з усіма завданнями діагностики без помилок. Таким чином, у всіх видах завдань у дітей з затримкою психічного розвитку виявилися порушення програмування тексту, неможливість підпорядкувати мовленнєву діяльність задуму, зісковзуються на побічні асоціації. У дітей із затримкою психічного розвитку ім'я відставання в розвитку плануючих функції мовлення, труднощі кодування і кодування тексту. Крім того, як показало дослідження виявило низький рівень фразової мови, що використовується дітьми із психічною затримкою (маленький обсяг, неправильна структура фраз, бідність мовленнєвих засобів). У дітей із ЗПР були значні труднощі при встановленні асоціативних зв'язків між зображеними предметами та предикативними суб'єктно-об'єктними відносинами. Для дітей було характерно наявність пауз із пошуком потрібного слова; пропуски денотатів - значних смислових ланок мовленнєвого висловлювання, що пов'язано з порушенням операцій смислового програмування. Рівень сформованості зв'язного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку неоднаковий.

Дані обстеження зв'язного мовлення дозволили нам виявити наступні особливості зв'язного речей дітей з причиною психічного розвитку:

1. порушення зв'язності і послідовності викладу;
2. низька інформативність зв'язного висловлювання;
3. бідність і скутість лексико-граматичних засобів під час мовлення;
4. наявність пропусків смислових ланок і помилок;
5. велика кількість повторів слів, пауз за текстом;
6. незакінченість смислового вираження думки;

7. Проблеми в мовленнєвій реалізації задуму;

8. необхідність у стимулюючій допомозі.

Аналіз оповідань дітей із затримкою психічного розвитку дозволяє припустити, що при виконанні цього завдання труднощі зумовлені нестачами різних сторін важливої діяльності. При великому різноманітності відмічених функцій можна виділити такі, що найбільше, найбільше характерні.

Існують труднощі при побудові висловлювання відзначалися, прямо всього, на рівні планування цього складання. Це виявлялося за вибір фрази - висловлювання, встановлення після послідовності інформативних зв'язків у структурі висловлювання, їх взаємозв'язку.

Труднощі планування і контролюючого контролю часто призводили до того, що друга частина фрази - висловлювання хіба що механічно приєднувалися до першої, вона є навчання і створення структури. У багатьох випадках при спроба дати розгорнуте повідомлення спостерігалася перепустка важливих смислових зв'язків, що робило його малозрозумілим.

Недоліки у побудові висловлювань були пов'язані також з явними лексемічними труднощами, що визначалося бідністю словникового запасу. У багатьох дій побудови висловлювань утруднялося у зв'язку з граматично-синтаксичними порушеннями, особливо при просторів та інших місць предметних відносин.

Таким чином, дослідження показало, що в продуктивній роботі дітей в основному вживають прості малопоширені і розповсюджені прокладення, що виражають об'єктні і існують відносини.

Використовуйте ними синтаксичні структури свідчать про те, що діти на другому році навчання володіють владою в належній місії навичками висловлювання відносин абстрактного і узагальненого характеру. У створюваних дітьми прокладеннях рідко зустрічаються позначаються атрибутивних відносин, часів зв'язків, не досить характерно.

Якість діяльності, спосіб її сповнення, майже не розкриваються причинно-наслідкової залежності, цільові, умовні відношення. Рідко

використовуються складні труднощі і майже не вживаються в їх складі додаткові порівняння. В усній речі досліджуваних присутні усі знамення служіння і служіння граматичні категорії, але кількість володіють тим, які характеризуються простотою складності і конкретністю форм.

Діти з проблемою психічного розвитку відрізняються труднощами в граматичним і знімальним оформленням оформлень, що, виявляється як у продуктивній, так і продуктивній роботі. Вони не підготувалися до сприйняття і відтворення логіко-граматичних конструкцій, що потребують описування просторовими співвідношеннями.

Працюючи за експериментальними завданнями, діти з дітьми з затримкою психічного розвитку частіше, відмовляються виконувати завдання. Діти з проблемою психічного розвитку відчують труднощі в розкриття зв'язків, взаємозалежності предметів і явищ, позначення ознак предметів, їх відношень, не справляються з оформленням простих і складних труднощів, тому що не мають достатній словниковий запасом і знанням граматичних форм, а також необхідних синтаксичних засобів.

Обмеженість лексичних можливостей дій з затримкою психічного розвитку при репродукування прокладань виявлялося в порушеннях граматичної форми слів, їх заміни, пропуску, що часто порушувало сенс висловлювання. При конструюванні проблем з даних слів діти з затримкою психічного розвитку вагалися в встановлення парадигматичних зв'язків.

Провідні дослідження виявили ряд особливостей з використанням різних видів завдань, що характеризують стани мовлення дітей з порушенням психічного розвитку, яке необхідно враховувати при проведенні корекційної роботи.

2.3. Методичні рекомендації по формуванню зв'язного мовлення у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку засобами використання сюжетних картинок

У структурі мовленнєвого розладу дітей із затримкою психічного розвитку первинним є семантичний дефект, який визначає порушення як у рівні мовленнєвих значень, і лише на рівні звукового оформлення.

Оскільки формування зв'язного мовлення передбачає аналіз, порівняння мовленнєвих одиниць, виділення та узагальнення мовленнєвих правил. Відмічено високий рівень сформованості вербально – логічного мислення. Засвоєння мовленнєвої системи у зв'язку з цим дітьми із затримкою психічного розвитку має базуватися на розвитку розумових операцій, аналізу, синтезу, узагальнення, абстракцій.

Корекційний вплив має враховувати виявлені специфіки особливості особливості вищих психічних функцій дошкільнят з порушенням психічного розвитку. На початкових етапах навчання необхідно використовувати більше прості думки мислительні операції - класифікація та аналіз, з опорою на наочно - образне мислення; на останніх етапах навчання – більше складні думки мислять обов'язки операції (узагальнення, абстракція) з опорою як на наочно - образне, так і на слові - логічне мислення. Це дасть можливість дітям порівнювати, зіставляти класифікувати, узагальнювати та у цьому абстрагувати зрозумілі і формально - мовленнєві ознаки мовленнєвих одиниць.

У своїй роботі ми ґрунтувалися на найважливіших принципах підходу до навчання дітей дошкільного віку розповіді по картинах. До них відносяться: у відповідності з віковими особливостями дітлахів після ускладнень завдань і форм роботи; відповіді важливої ролі важливого ролі зразком педагога; широке використання ігрових форм занять.

У той же час методика навчання розповіді по картинах повинна будуватися з врахуванням особливостей дітей з затримкою психічного розвитку.

Корекційна робота в процесі формування зв'язного монологічного мовлення дітей на заняттях з картин на наш погляд повинна проводитися за такими основними напрямками:

1) робота з формування граматично правильного мовлення (оволодіти дітьми певними граматичними закономірностями мовлення, нормами вживання ряду слів);

2) розвиток фразової фрази дітей. При цьому передбачалося практичне усунення навичок будівництва та використання в роботі різних типів синтаксичних конструкцій. Робота з картиною надає для цього більші можливості;

3) збагачені словника, а також всього дієслівної лексики, слів-оприлюднень, деяких стійких словосполучень. Робота за вказаними напрямками повинна полягати в наступному. Інші граматичні форми повинні відпрацьовуватися в ході питання-відповіді бідності по створенню картини і потім закриватися в самостійних оповіданнях дітей.

Величезна увагу необхідно збільшувати роботу над засвоєнням форм множини числа існуючих, дієслів і додатків, а також зіставленням єдності і множини числа зазначених частин речей. У процесі роботи з картинами особливо уваги приділяти формам узгодження додатків з існуючими в роді і падінні.

На початковому етапі (за картинами 1-го - 2-го виду) звертати увагу на узгоджені дієслів з існують в числі, а на наступних етапах - і на узгодженні. Значить, місце відводити практичному засвоєнню дітьми норм дієслівного управління (словосполучень з прямими і непрямыми доповненнями, а також словосполученням типу оповідання – обставини місця, виражено формами народить, датового і предметних існують істотних (гуляють у парку, стоять біля річки, їде дорогою)).

Окрім біди по створенню картини для відпрацювання певних граматичних форм ми рекомендуємо використовувати спеціальні форми вправи. Так, для засвоєння підхідних форм істотних давати вправи на складові фраз з опорою на картину («Складення») прокладення зі словом на ковзанах, на санках, у дворі, на ковзані»). При цьому увагу фіксувати на граматичній формі слова. Потім діти повинні вправлятися у складі пропозицій за словами, даного в нейтральній формі (ковзани, санки, кататися) шляхом зміщення. Після випадку використовувати зразок і підказка початкового слова фрази. До завдань роботи з розвитку зв'язної роботи має входити: навчити дітей відповідати на запитання поширеними закінченими клопотаннями. До числа основних видів синтаксичних конструкцій належить: а) конструкції, утворені шляхом поширення початкової структури за вважає додавання одного структурно-семантичної ланки (Діти гуляють в парку. Діти граються на ділянці); двох - трьох структурних зв'язків (Хлопчик заліз по сходах на гірку. Бабуся в'яже носочки для онука); б) конструкції з перехідними неповнозначними дієсловами (Трактор ввозить. Принцип з спрощеним. Хлопчик збирає гриби); в) структури аналогічні попереднім, але з включенням слів-пропозицій (Хлопчики стоять на високому бігу); г) конструкції з «зворотним» порядком слів. Пливе кататер. Дорогою машина).

Словникова робота повинна проводити це збагачення активного словника дій. Введіть у словник нових слів та словосполучення. Крім того, є конкретним складом картини або символі сюжетних картин. При описі цієї картини збільшувати увагу уточненню назв видів та предметів ландшафту (поле, галявина і т.п.), використання яскравих випробувань, порівнянь та інших засобів образної виразності (Земляний килим, пухнастий сніг, стрункі дерева і ін.).

Важливо відзначити, що передусе відпрацювання з дітьми певних граматичних форм та інших мовленнєвих засобів.

Після використання їх у самостійних оповіданнях по картинах буде сприяти їх кращому практичному засвоєнню. З іншої сторони, це створює

сприятливі можливості для формування зв'язкових монологічних висловлювань на основі граматичної правильного мовлення.

Особливості роботи з формування зв'язкової монологічної речей на заняттях з картин зумовлювалися специфікою цього виду навчання розповіді. З одного боку, наочні образи картини полегшують дитині завдання побудування окремих фраз - висловлювань, з іншого – при складенні зв'язного оповідання по картинах відсутня опора на готовий мовленнєвий математичний і пряму сюжетну послідовність подій.

Навчання творів розповіді по картинах ми починаємо починати після проведення суті занять з опису предметів і переказів літературних творів, який проводився з використанням ілюстрації. При першому виді зовнішнього вигляду зображення картини, предметів оточуючих їх обстановки діти можуть використовувати навички, отримувані ними на заняттях з опису конкретних предметів та іграшок, а також мовленнєві засоби образної характеристики, засвоєні на заняттях за переказом.

Розповіданню за сюжетними картинами має відбуватися спеціальна підготує робота. Вона складається з вправ в складі прокладень за окремими сюжетними картинами з зображуємо простих дій. Такі вправи проводитимемо або на спеціальних заняттях, або включати в інші заняття.

Для вправ можна використовувати сюжетні картинки двох видів.

До першого виду ми відносяться картинки, де можна було виділити суб'єкт і виконано їм дію. Наприклад: а) Хлопчик б'є, Літак летить; б) суб'єкт - діяльність - об'єкт (Дівчина читає книгу).

Картинки, які ми умовно відносяться до другого виду, містять зображення одного або декількох персонажів і чітко позначеного місця діяльності. За картинками діти повинні вчитися складати пропозицію за структурою: суб'єкт діяльності - діяльність - місце діяльності знаряддя діяльності. Наприклад: Діти грають у пісочниці. Дівчинка катається з гори на санчатах.

Заняття з навчання розповіді по картинах, направлені на формування сполучного монологічного мовлення дітей, повинні проводитися в наступній послідовності:

1. Складені оповідання за сюжетними багатофігурними картинами з зображенням кількох груп діючих осіб або кількох сюжетів в межах загального, знайомого дітям сюжету. До таких картин відносяться: «Літом у парку», «Зимові розваги» та ін. Багатофігурні, багатопланові картини дають можливість складання коротких закінчених оповідань спочатку за окремими фрагментами, потім завдання ускладнюється і необхідно скласти оповідання по картині в цілому, щоб воно носило характер зв'язного оповідання чи розповіді.

2. Складення оповідання - опис за сюжетними картинами, де на перший план виступають зображенні місця діяльності, певні обставини, предмети, події, що визначають тематику картини. Для складання розповіді для дітей необхідно встановити зв'язок між предметами зображеного та персонажами картини, зрозуміти дійсність персонажів.

3. Розповіді щодо рис сюжетних картин з послідовним використанням картин, досить докладно відобразити розвиток сюжету: а) серії картин (не більш 3-4), що зображують окремі і ключові моменти діяльності; б) серії картин з пропуском будь-якої ланки.

4. Складені розповіді по окремій сюжетній картині з залученням дитини до відтворення подій, що відбуваються на зображеній картині.

5. Опис пейзажної картини (картини «Зима», «Весна» з картинного матеріалу. Кожен з п'яти розділів навчання повинні включати кілька занять із використанням 2 - 4 картин одного виду. Дана побудована система навчання з послідовним використанням декількох картин одного виду, на наш погляд, буде сприяти більш міцному оволодінню дітьми навичками розповідання, а також практичному засвоєнню певних граматичних форм і синтаксичних конструкцій.

Незважаючи на особливості кожного виду занять, необхідно зазначити певну специфіку наочного матеріалу, все вони повинні включати ряд загальних правил. Проводиться підготовка дій до сприйняття складання картини. У завдання обговорення змісту картини має входити: визначення місця та часу зображення; вид і характеристика діючих осіб і найбільш існуючих предметів, які оточують дитину для асоціації. Діти повинні розібратися у взаємовідносинах персонажів, усвідомити аспекти просторової орієнтації, атрибутивні та інші співвідношення предметів.

При розгляді картин дітям необхідно зрозуміти і відтворювати у своїх відповідях зображені події в їх часі і причинно-наслідкові зв'язки та взаємозв'язки. З урахуванням особливостей дій для цієї роботи ми рекомендуємо приділяти велику увагу. При навчанні дітей складати розповідь рекомендуємо використовувати.

Слідом за основними методами є приклади: зразок оповідання по картинах або окремої частини; задавати питання, а потім визначати план оповідання; складати оповідання за фрагментами картини, колективно складати оповідання разом з дітьми. Для розвитку спрямованого сприйняття речей педагог допомагає логічно мислити, формує смислові, понятійні узагальнення, а також використовувати допомагає їх використовувати в комплексі під час розповіді дитини.

Роботу з картинами рекомендуємо проводити за підгрупами, організованим залежно від рівня сформованості зв'язного мовлення, навичок розповідання, ступеня висловлювання аграматизмів, що багато в чому визначається клінічною формою мовленнєвого порушення (різні форми дизартрії) і диференціювання за числом занять з картиною, співвідношенню структурних елементів заняття допоміжними предметами в навчанні розповіді.

Таким чином, навчання розповіді по картинах займає важливе місце в загальній корекційній роботі з розвитку зв'язного, граматично правильного мовлення у дітей з порушеннями психічного розвитку. Методика навчання

будується з врахуванням особливостей у цієї групи дітей мовленнєвих порушень, а також особливостей психічного і пізнавального розвитку.

Слід відповідально підходити до проведення спеціальної підготовчої роботи, щодо відбору і послідовності використання картинного матеріалу, структури занять та прикладів корекційної роботи. Особливої уваги потребує логічне мислення, сприймання, спрямування на розвиток уваги, зорового і слухового сприйняття та ін. Одна з найважливіших умов корекції мовлення дітей з затримкою психічного розвитку є складна організація їх мовленнєвої практики. Провідна роль приділяється самостійній активній мовленнєвій діяльності, але з контролем з боку дорослого.

ВИСНОВКИ

1. Діти з затримкою психічного розвитку відрізняються зниженою інтелектуальною працездатністю. В якості причин, що викликали порушення, можуть виступати виражені розлади. Характерною ознакою порушення мовленнєвого розвитку дітей з ЗПР є недостатність мовленнєвої регуляції діяльності, не сформованість основних функцій мовлення.
2. Вивчення зв'язного мовлення дітей із затримкою психічного розвитку старшого дошкільного віку показало, що воно носить ситуативний характер, в цих дітей лише починається перехід до контекстного промовляння. При виконанні кожного завдання була потрібна значна допомога педагога-логопеда. Відзначалися значні труднощі у смисловій побудові висловлювань, виражені порушення зв'язності розповіді. Більшість завдань була виконана дошкільнятами із ЗПР на низькому рівні.
3. Таким чином, аналіз результатів дозволив нам зробити висновок про те, що діти старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку значно відстають у володінні навичками зв'язного мовлення від дітей з нормо типовим розвитком. У дошкільнят із ЗПР відзначалися недостатній обсяг складених оповідань, труднощі використання мовленнєвих засобів при оформленні висловлювань, смислова невідповідність висловлювань поставленому завданню, низький рівень самостійності при виконанні завдань, а також порушення зв'язності, логіки побудови та послідовності викладу висловлювань.
4. У дітей із затримкою психічного розвитку було виявлено труднощі як мовленнєвого оформлення, так й смислового програмування висловлювань.. У дошкільнят із ЗПР відзначалося порушення лексико-граматичного оформлення висловлювань, а також синтаксичного зв'язку між фразами та фрагментами оповідання.
5. Запропоновані нами методичні рекомендації спрямовані на те, що заняття з навчання розповіді по картині, спрямовані на формування зв'язного

монологічного мовлення дітей, має проводитися послідовно, від найпростішого варіату до більш складного.

6. Особливості роботи з формування зв'язного мовлення на заняттях з використанням сюжетних картин зумовлювалися специфікою цього виду навчання розповіді. З одного боку, наочні образи картини полегшують завдання побудови окремих фраз - висловлювань, з іншого – при складанні оповідання по картинах відсутня опора на готову і пряму сюжетну послідовність подій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навч. посібник. К.: Видав. Дім "Слово", 2003. 344 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О. Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 26 с.
3. Богуш А. М, Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод. посібник. К.: Видавничий дім "Слово", 2008. 256 с.
4. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. Дошкільне виховання, 2013. №7. С. 6 – 10.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник; за ред. А. М. Богуш. К. : Вища шк., 2007. 542 с. 66
6. Богуш А. М., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. Дошкільне виховання, 2012. №10. С. 5 – 9.
7. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія : 2-е видання. К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. 374 с.
8. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник за ред.. А.М.Богуш. Друге видання, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
9. Ватаманюк Г. П. Ігрові технології як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 19. Т. 3. С. 85–86.

10. Гавриш Н. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці: Донецьк: ТОВ «Либідь», 2001. 216 с.
11. Глухів В.П. Основи психолінгвістики: навч. Посібник К.: АСТ: Астрель, 2010. - 358 с.
12. Леонт'єв А.А. Основи психолінгвістики. К.: Сенс, 2006. 287 с.
13. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред. М. К. Шеремет. _ К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
14. Луцан, Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2006. 467 с.
15. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, вид. 3-є, перер. та доп. – Київ: Видавничий дім Слово с.168, 184. 247с.
16. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки та практика його в Будинках дитини ; з італ. мови переклав В. Щербаненко. К. : Держ. вид-во, 1921. 154 с.
17. Омеляненко А. В. Роль мовленнєвої дидактичної гри у процесі навчання старших дошкільників складати розповіді-роздуми. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психологопедагогічні науки. 2015. № 4. С. 172-177.
18. Плотникова С.В. Розвиток лексики дитини/С.В. Плотникова М .: Флінта, 2011. - 224 с.
19. Савінова Н. В. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. О., 2005. 21 с.
20. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: Монографія / Трофименко Л.І.-Київ, 2014. 144 с.

21. Філічева Т.Б. Усунення загального недорозвинення мови в дітей дошкільного віку/Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркина.- К: Айрис-пресс, 2008. 224 с.
22. Фрумкіна З.М. Психолінгвістика. К: Академія, 2011. 320 с.
23. Шеремет М.К. Логопедія: Підручник / за ред. М.К. Шеремет. П'яте видання. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Серія сюжетних картинок для розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку

Склади оповідання за малюнками

1

2

3

4

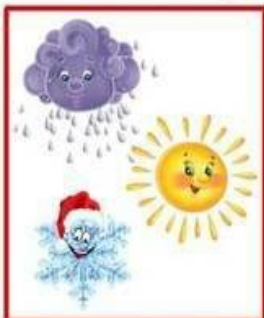

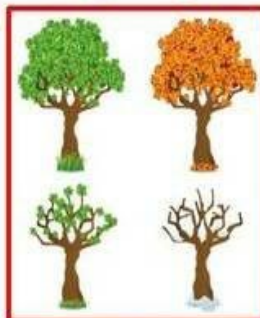
Розкажи про пори року

Яка пора року?

Яка погода?

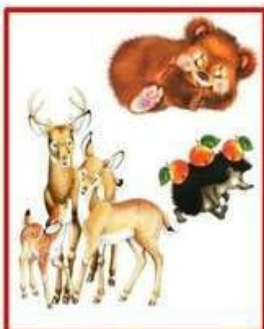
Що відбувається
з рослинами?

Як працюють
дорослі?

Як змінюється одяг?

Що відбувається
в житті тварин?

Що відбувається
в житті птахів?

Дитячі забави

Pinka

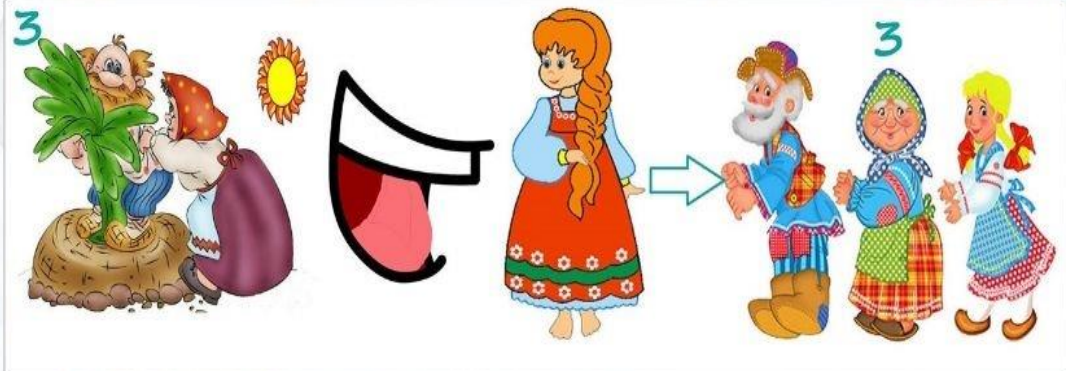
1

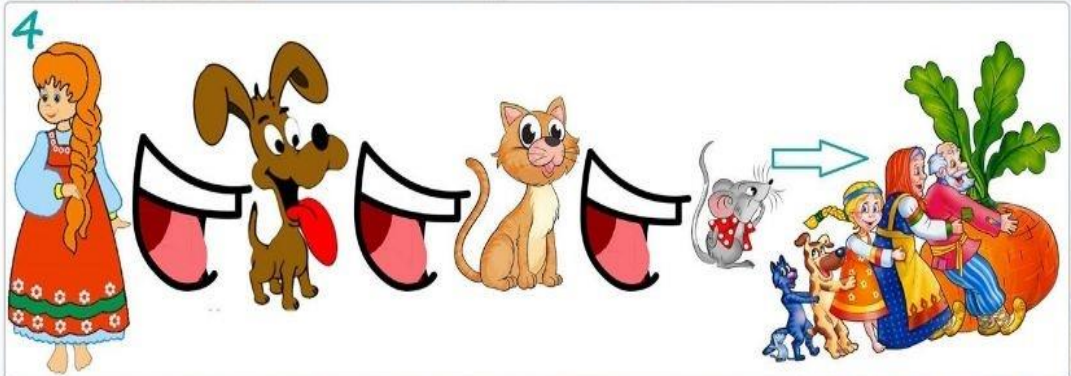
2

3

4

Колобок

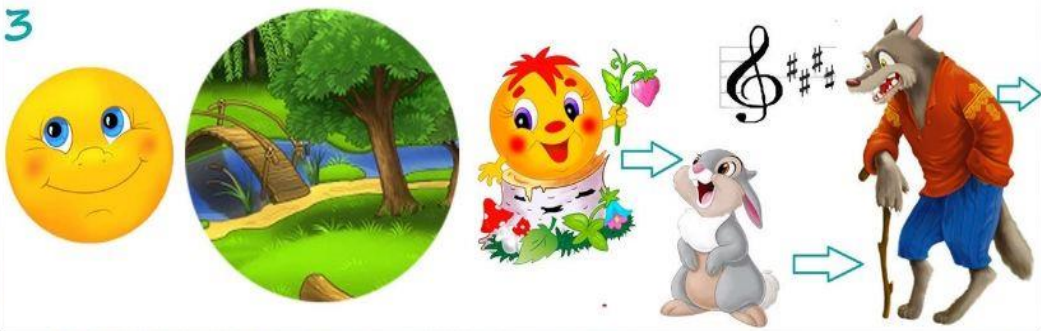
1

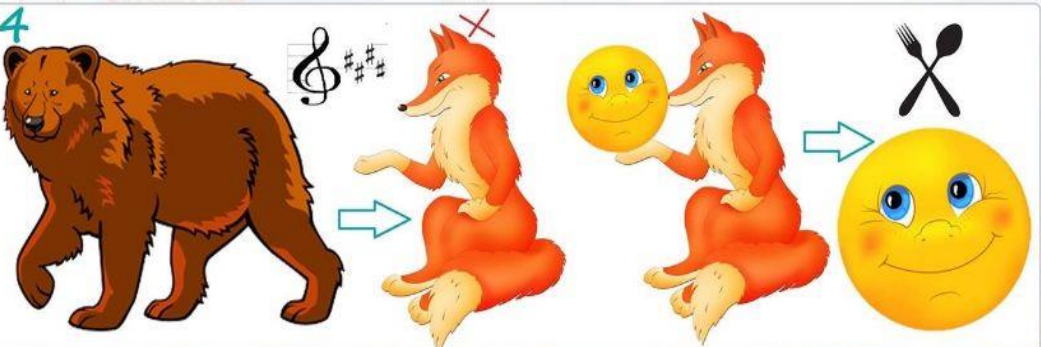
2

3

4

Лисичка та журавель

